

Sociální problematika

Perzekuce vůči obětem šikanování

Michal Kolář

Nedávno proběhl celonárodní výzkum výskytu šikanování na ZŠ, který odhalil, že v ČR je šikanováno přibližně 41 % žáků (Havlíková a Kolář, 2001). Prakticky to znamená, že šikana má epidemický rozměr a je nejčastější příčinou traumatizace našich dětí. Iluze velké části společnosti, že jde pouze o nafouknutou bublinu, je strkáním hlavy do písku. Nezávisle na tomto konformním a obecně přijatém mytologizovaném pohledu agresorů je školní šikanování závažný celospolečenský problém, který musí být neodkladně řešen.

O ucelené zpracování diagnostiky, léčby a prevence tohoto zla jsem se pokusil v knize „Skrytý svět šikanování ve školách“ (1997, 2000) a zejména v knize „Bolest šikanování“ (2001).

Moje práce tím ale neskončila. Postupně bych rád zpracoval formou článků další problémy, které mě v praxi trápí a bezprostředně brání snaze ochránit děti před šikanováním. Problém, který jsem vybral, je doposud zcela neošetřen a vytrvale uniká naší pozornosti. Mám na mysli mechanismus, který strhává ředitele k útočnému, perzekučnímu jednání vůči obětem a jejich rodičům. Je to velice citlivé téma a jeho otevření v sobě nese možnost nedorozumění a rozjitření emocí. I když si toho jsem vědom, závažnost tohoto jevu a čas ubíhající naprázdno mě nutí k podstoupení tohoto rizika. Nepřipravení ředitelé tragickou dimenzi svého jednání často nevidí a už vůbec nedokáží těmto ničivým skrytým silám čelit. Nikdo jim nepomůže a oni zase nepomohou obětem šikany.

Byl bych proto rád, kdyby byla moje snaha chápána jako hledání řešení, a nikoliv jako označení obětního beránka, který za všechno může. Jak se následně přesvědčíte, všechno je poněkud složitější. Žádný takový viník neexistuje.

V podstatě se budu zabývat novým úhlem pohledu na fungování rozšířeného zakrývacího a protiúdravného systému, tzv. „spiknutí ochránců spravedlnosti“ (Kolář, 2000, 2001).

Krátce vás uvedu do problematiky. Existuje základní varianta zakrývajícího mechanismu. V tomto tzv. komplotu velké šestky všichni přímí i nepřímí účastníci z různých důvodů a pohnutek brání vyšetřování a léčbě šikany. Oběti se těžko mluví o vlastním týrání, agresori přesvědčivě lžou, svědkové se bojí mluvit, rodiče agresorů chrání své ratolesti, rodiče obětí se bojí, že to bude ještě horší, pedagogové se nechají zmást charismatem iniciátora násilí. Aby to však nebylo málo, stává se, že mechanismus, který brání vyšetření šikany, přesáhne i hranice školy. Není výjimkou, že potlačení pravdy a svalení viny na oběť se zúčastní všechny autority, které by měly ochraňovat spravedlnost ve škole – ředitel, rada školy, zřizovatel školy, ředitel odboru školství na KÚ, zástupce hejtmána, školní inspektor, ministerský úředník, policista, psychiatr, novinář atd.

Zde se zaměřím na nejvíce morálně přetěžovaný článek tohoto konspiračního řetězce – na ředitele. Než se pokusím poodhalit roušku tohoto tabuizovaného a destruktivního fenoménu, krátce ho přiblížím.

Tragika reflexu obranné perzekuce

Při šetření medializovaných šikan se setkávám s uniformním schématem brutální obrany ředitelů. Obdobně nelítostná odvěta vůči obětem je praktikována obvykle už při pouhé stížnosti u kontrolních orgánů a dokonce se vyskytuje v „mírnější“ podobě i u soukromé prosby rodičů o pomoc jejich dítěti. (Samozřejmě existují výjimky, zejména u poslední jmenované varianty.) Toto tragické a destruktivní jednání jsem pracovním nazval „reflex obranné perzekuce“. Pro ilustraci popíši případ z poslední doby.

Údajná oběť šikany poškodila celé město

Po ukončení prvního stupně musel malý Tomáš přežít do velké školy, kde početně doplnil již zaběhnutou třídu. Od počátku nepadl spolužákům do oka. Při tzv. testování strachu se obnažila jeho zvýšená zranitelnost a mezi „vyvolené“ neprošel. Nejdříve ho třídní učitelka brala o přestávkách do kabinetu, aby přežil. Postupně to vzdala. Šikana vybuchela do pokročilé podoby, kdy se stala skupinovým programem. Narůstající násilí spolužáků vůči Tomášovi mělo za následek opakované vážné zranění. Třikrát musel být hospitalizován. Úrazy nebyly školou evidovány. Rodiče oběti opakovaně žádali ředitele o pomoc. V rámci svých možností se pokoušel vyhovět a něco udělat. Jeho neodborné zásahy však nepomohly a často situaci ještě zhoršily. Bezmocnost jej vedla k nespokojenosti s problémovým žákem a jeho rodiči. Dospěl k názoru, že chyba je na straně oběti. Při jedné návštěvě otce ve škole udělal výjimku, vyhověl jeho požadavku a pozval údajného agresora do ředitelny. Nechal je o samotě. (Sám šel pro dalšího obviněného žáka.) Tato hrubá chyba ve strategii a taktice vyšetřování šikanování (viz Kolář, 1997, 2000, 2001) se samozřejmě vymstila. Nejenom že se nic nezjistilo, ale rozlícený otec údajně inzultoval podezřelého žáka. Ředitel podal na útočníka trestní oznámení na policii.

Do této chvíle to byla „obyčejná“ šikana, kterých je na školách bezpočet, nicméně se nikdo zvenčí o nich nedozví. Situace se změnila, když otec podal rovněž trestní oznámení kvůli šikanování a stížnost na ředitele na KÚ a obrátil se o pomoc na MŠMT. Tehdy se šikana dostala do světla místních politických reflektorů.

V takové situaci dochází k otevřenému vyhlášení války. Ředitelé to berou osobně a svolávají „armádu věrných“ z řad svých podřízených, ale i různých vlivných známostí. Rodiče se chovají obdobně, mají-li mocenské zájmy. (Podrobněji viz rozšířená varianta zakrývajícího mechanismu, Kolář, 2000, 2001). Nejinak to bylo i v tomto případě. Ředitel se opřel o místní klíčové osobnosti. Všichni ho znali jako moudrého, laskavého a poctivého muže. Všichni svědčili v jeho prospěch, včetně policie. Krajský úřad váhal, nakonec to uzavřel verdiktem: jde o tvrzení proti tvrzení a žádné z nich nelze věrohodně dosvědčit. Proto je potřeba šetření ČŠI a spolupráce s odborníkem na šetření šikany ve školách. Poněkud nekonformně zareagovalo MŠMT, které řediteli nic nevyčítalo a nabídlo mu pomoc řešit situaci prostřednictvím odborníka. To však ředitel odmítl, neboť, jak sám řekl, by tím šikanu přiznal. Kromě toho prohlásil, že šikanu řešit umí. Navíc šikana u nich není a nebyla.

Někdy v této době se rodiče oběti obrátili o pomoc na psychologa v pedagogicko-psychologické poradně a na Občanské judo v TV Nova. Psychologické vyšetření a reportáž OJ podpořilo stanovisko rodičů.

Válka se vyhrtila. Na řadu přišly těžké zbraně. Začaly se psát petice, kde děti, učitelé, rodiče a občané města prohlašovali, že Tomáš lže. Součástí všech těchto traktátů bylo zdůraznění vysokých osobnostních kvalit a zásluh ředitele. Například žáci prohlašovali, citujeme: „Pan ředitel je hrdý a čestný muž s velkým M, reportáž TV mu uškodila na cti.“ Dětská petice obsahovala také zajímavý názor, citujeme: „Kdo jiný než samotní žáci této školy by mohl být tím pravým soudcem.“ Důsledkem těchto aktivit bylo nepochybně rozjitřené veřejné mínění.

K ofenzivě proti předpojatému OJ si ředitel pozval místní kabelovou televizi. Redaktor tohoto média hon na obětího beránka vyhrtil na hranici lynčování. Tvrdil, že údajná oběť nepoškodila jenom jednu školu, ale všechny školy, nejenom všechny školy, ale celé město.

Třídní učitelka nutila chlapce, aby před třídou odvolal, co řekl v televizi a všem se omluvil. V takto vyhocené persekující atmosféře hrozilo, že chlapec strašný tlak neunes a spáchá sebevraždu.

V tomto smyslu napsalo MŠMT dopis zástupci hejtmana a varovalo ho před možnými katastrofálními následky. Tento vysoký úředník údajně odepsal: Pokud MŠMT skutečně tak věc vidí, ať s tím udělá něco samo. Čas „dozrál“ a ČŠI příslušného kraje byla požádána o prošetření. Ta to však odmítla, neboť měla vazbu na ředitele. Nakonec byli pověřeni inspektoři z jiných krajů. Ti poctivě prozkoumali dokumentaci. Nešetřili podstatu problému - šikanu, ale formální stránku věci.¹ Dítě a rodiče se jaksi vytratili ze zorného pole. Šikana rovněž. Specialista na šetření šikany na školách nebyl pozván. Faktem je, že děravá legislativa nutí ČŠI k alibistickému systému kontroly (podrobněji viz Kolář a Krpálková, 2002).

Myslíte, že příběh Tomáše je fikcí? Působí poněkud neskutečně. Rozhodnutí je na vás. Nicméně ať je to jakkoliv, příběh ilustruje, jak některé školy reagují na žádost rodičů o pomoc, když je dítě šikanováno a především když si rodiče stěžují a použijí nějakou formu mediální obrany.

Ředitelé jsou zaskočení, nejednají odborně, ale obranně. Zaplaví je pocity viny, trapné pocity, že nějakým způsobem úplně selhali. Mají dojem, že

¹ Nicméně i z takto nevýhodného postupu dokázali inspektoři-specialisté (frekventanti výcviku na šetření sociálně patologických jevů) vyčistit řadu věcí „pod čarou“, ty však v protokolu nemohly být. Kontrolují se totiž pouze obecné závazné předpisy a k šikaně žádné nejsou. Pojistkou neúčinné kontroly je fakt, že zpráva není určena pro veřejnost.

kdyby připustili šikanu, byli by potom úplně špatnými řediteli a i celá škola by byla špatná.

Proto se brání většinou na nevědomé úrovni svalováním viny na oběť a rodiče. Potlačena vina zákonitě vyvolává útočnou odpověď. V tomto případě se psaly petice, kde děti, učitelé, rodiče a občané tvrdili, že Tomáš lže.

Moderátor místní televize tento „hon na čarodějnice“ rozdmýchal do krajnosti. Ukázal v jasném světle ohavnost spáchaného zločinu. Tvrdil, že údajná oběť nepoškodila jenom jednu školu, ale všechny školy, a nejenom všechny školy, ale celé město. A v tomto duchu by se dalo pokračovat, že poškodil celou stranu, případně celou církev. Tak se to dřív říkávalo. A říká se to i dnes. (Co měla oběť dělat? Těžko se protestuje proti jednomyslnému odsouzení. Přirozenou reakcí je zhnusení nad sebou a „řešením“ sebevražda.)

Přítom pravda je taková, že ředitele nikdo neviní, neboť je nikdo nepřipravil na řešení šikany. A šikanování je více či méně přítomno na každé škole. (Ten, kdo tvrdí, že u nich šikana nebyla, není a nebude, zametá problém pod koberec.) Podstatné bylo, aby ředitel přijal svůj spolupodíl zodpovědnosti v boji proti šikaně a hledal s odborníky cestu jak pomoci.

Tento zdánlivě lehký úkol je však ve skutečnosti mimořádně těžký. Normální slušný a odborně nepřipravený člověk je odsouzen k morálnímu ztroskotání. Jako náš ředitel z příběhu, také většina zkoušených ředitelů nic takového neudělala. Veškerou energii napřela na svou obranu a na boj proti malému dítěti, které se stalo obětí a ohrožuje jejich jméno i jméno školy. Jak je to možné? Je to obtížná otázka. Pokusím se naznačit alespoň možný směr našeho hledání.

Zjednodušeně můžeme říci, že jsou dva typy ředitelů. Jeden více podléhá sociálnímu nátlaku a druhý zase morálnímu přesvědčení. Zkušenosti mě vedou k názoru, že nejkrajnějších obranných reakcí se dopouští první typ. Jde o lidi s výraznějšími infantilními pocity viny – viny z nenaplnění povinností, které vznikají díky společenskému tlaku, strachu z různých tabu, nebo ztráty lásky a úcty druhých lidí. Svoji nejistotu řeší tyto osoby přenesením vlastní zodpovědnosti na dítě. Udělají z něho toho zlého a sami jsou od utrpení očistěni. Pochopitelně své jednání v ničem nezpochybňují. *V podstatě jde o přesunutí viny.* Spravedlivá autorita posunuje vinu mimo sebe a oběť z druhé strany mechanismem přenosu bere vinu na sebe.

Z ilustrativního příběhu lze mezi řádky vyčíst, že náš ředitel trpěl obavou, že jeho hodnota a jeho veškerá dlouhodobá práce přijde vniveč. Jeho čestnost bude pošpiněna a on přijde o úctu spolupracovníků, veřejnosti a nadřízených. Nic nenasvědčovalo tomu, že by se trápil pocitem provinění na oběti, na sobě, či dokonce na Bohu.

Zdá se, že větší naději pro přijetí své spoluzodpovědnosti na ochraně dětí před šikanou mají ředitelé, kteří z větší části překonali zmíněné infantilní

pocity viny a dopracovali se k tzv. pravým pocitům viny. Pramení z narušení vlastních hodnot, k nimž vede pouhé vědomí, že zradili nějakou mravní normu. Dopustili se nepřímo týrání dítěte v jejich škole. Jde tu o svobodné odsouzení sebe sama. Tito mravní velikáni jsou již ve větší míře na tlaku autority nezávislí a řídí se vlastním svědomím. Samozřejmě i u těchto lidí fungují různé obranné mechanismy. Nicméně se s nimi dá lépe v podporující atmosféře o aktuální situaci na škole mluvit.

Velmi silně na mě zapůsobila odvaha a poctivost křesťanského ředitele mimopražského gymnázia. Při řešení pokročilé šikany se dopustil závažných chyb a v jejich důsledku ublížil oběti. Když jsme přehrávali celou situaci v rámci výcviku, vyšel najevo jeho omyl. Byl z toho velmi nešťastný a domluvil si se mnou osobní setkání. V bezpečné atmosféře se mi svěřil s výčitkami svědomí. Společně jsme hledali cestu jak důsledky zmírnit a jak jim v budoucnosti předejít. Podobně jednala třídní učitelka, která se dověděla o šikaně a nemohla kvůli tomu spát. Myslela na trápení oběti a usilovně hledala cestu jak jí pomoci.

Kdo nese vinu za stávající situaci?

Kdo je vinen častým selháním ředitelů? Kdo je ten pravý viník? Myslím, že není možné takto klást otázku. Problém je totiž v tom, že se vina mnoha lidí a institucí propletla do uzlu, který se nedá jednoduše rozmotat. Nicméně se pokusíme upozornit na podstatné okolnosti, které vystavují normální slušné a odborně nepřipravené ředitele a priori morálnímu ztroskotání.

1. Doposud neexistuje instituce, která by se systematicky zabývala vzděláváním v oblasti prevence šikánování. Následkem je frontální nepřipravenost odborníků.

Všechny autority, které by měly ochraňovat spravedlnost ve škole, zůstaly na holičkách, samozřejmě včetně ředitelů. Nikdo je nepřipravil na to, co mají dělat proti šikaně. Většinou o ní nic nevědí, jejich směřování k selhání je nevyhnutelné. Nikdo nemůže uspět, když nezná mimikry šikánování, včetně tzv. „komplotu velké šestky“.

Celonárodní výzkum (Havlíková a Kolář, 2001) prokázal obrovskou nepřipravenost pedagogů. Téměř 90 % z nich nedokázalo vyřešit nejjednodušší diagnostickou situaci.

S touto situací koresponduje běžná praxe některých předních teoretiků. Ti přejímají ke škodě studentů obecná a chybná doporučení od svých spřízněných kolegů s vysokými akademickými tituly. Nedokáží rozlišit poškozující neodborný postup od postupu bezpečného a účinného. Důvodem je opírání se o příliš obecnou teorii šikánování, a nikoliv o teorii, která se přímo vztahuje k metodice pomoci. (Podrobněji viz Kolář, 2000, s. 10–11.)

2. Tichá konspirace ochránců spravedlnosti. Ředitel je podporován v chyb-

ném jednání a naopak je sankcionován při jednání morálně a odborně správném.

Frontální nepřipravenost v širším slova smyslu vede lidi, kteří mají děti chránit před šikanou, k tiché konspiraci (viz podrobněji tzv. spiknutí ochránců spravedlnosti v knize Bolest šikanování). Kdo šetří šikanu odborně a nezávisle, nebo se alespoň nechá vést soucitem s obětí, je zákonitě vystaven stresové situaci.

Ať kdokoliv vystoupí z konformního perzekučního schématu (snaží se odhalit pravdu o šikanování a předem neočerňuje oběť), bývá nemilosrdně „umraven“ okolím. Dochází k nátlakům, manipulacím a zastrašování. Tato zkušenost nevyjímá ředitele samotného.

Zažil jsem několik případů, kdy ředitel stál pevně za obětí a nevyplatilo se mu to. Například ředitelka chránila oběť, do té doby tichou, hodnou, průměrně prospívající dívku, proti třídní učitelce. Téměř celý sbor se spojil, aby zabránil její pomoci. Dívka neodmaturovala. Neuspěla ani při opravné zkoušce.

Jiná ředitelka potrestala nekompromisně tři agresory, „hokejové gladiátory“, vyloučením ze školy. Byla vláčena tiskem a dostávala výhrůžné anonymní telefonáty. Na dalšího ředitele pro podobný čin podali stížnost rodiče agresorů na ČSI. Šetření formálních věcí uznalo stížnost jako oprávněnou.

Kolektivní perzekuce obětního beránka je v nás, je stará jako lidstvo samo.

Dlouhodobý zájem o pomoc obětem násilí mě vede k názoru, že lidé doposud ke svému životu potřebují obětního beránka. Tento nevědomý mechanismus obnovuje soudržnost ve skupině a naplňuje hluboké potřeby jednotlivců. Jedná se o jakési archetypální jednání, proti němuž bojovat je jako bojovat proti draku, kterému jednu hlavu usekneme a další mu naroste. Pozoruhodné je, že svého vlastního obětního beránka nevidíme. I když v každé skupině a společnosti nějaký beránkové jsou. Naši zaslepenost ukazují procesy s templáři, hony na čarodějnice, vraždění Židů, poprava rozvracečů republiky v 50. letech atd. V té době se to jevilo velké skupině společnosti jako normální a správné. Kdo je asi v naší době obětním beránkem?

Obecný mechanismus obětního beránka přibližuje středověké společenství v době epidemie černého moru. Lidé se báli vyslovit jméno této nemoci a nechtěli dělat žádná opatření. Následky se tím zhoršovaly. Podobně vyvolává magické slovo šikana silné emoce a strach. Někteří psychologové se domnívají, že se toto slovo nemá vůbec vyslovovat, neboť by ohrozilo pomoc.

Podle René Girarda (1997, s. 9) bývá zoufalá snaha popírat zjevnou skutečnost příznivá pro hon na „obětní beránky“. Tento slavný francouzský badatel upozorňuje na bajku „Zvířata zasažená morem“ od La Fontaina (2001), která nám nastavuje zrcadlo. Je v ní virtuózně zachycen hromadný odpor pojmenovat zlo pravým jménem.

Bajkař popisuje skupinový sebeklam spočívající v tom, že se epidemie považuje za boží trest. Bůh je rozněván na zvířata pro jejich hříšný život. Nicméně všechna za to nenesou stejnou vinu. Tragédii lze napravit, pokud bude viník nalezen a po zásluze potrestán.

Lev svolá poradu. Nejdříve on sám a postupně další dravci svatouškovsky líčí své počínání šelem. Vzájemně se omlouvají a vychvalují své zabití. Nakonec vystoupí osel a řekne, že si přivlastnil trávu druhého. Jelikož je z nich nejméně krvelačný, a tedy nejbezbrannější, je za hlasitého volání fuj určen za oběť.

Nepřipomíná vám to něco v našem příběhu?

Jak ochránit oběti šikanování před další traumatizací?

Nakonec přijde otázka, před kterou nemůžeme uhnout. Lze ochráncům spravedlnosti nějak pomoci? Je možné zabránit páchání bezpráví na těch nejnešťastnějších, traumatizovaných dětech?

Na počátku je nutné připustit, že zakrývající a destruktivní mechanismy popsané v textu jsou velice nebezpečné a vtahují do svého soukolí i velmi slušné a poctivé lidi. Je potřeba tyto mechanismy znát a bránit se jim.

Bezprostředně jsou důležité přinejmenším dvě věci. Kompetentním lidem ve vedoucí funkci musí opravdu záležet na tom, aby silnější neubližovali slabším. Samozřejmostí by u nich mělo být překročení hranic vlastního zájmu a soucitné vnímání utrpení oběti. Svoji motivaci k ochraně spravedlnosti ve škole potřebují -vedoucí pracovníci spojit s odborností, kterou získají prostřednictvím absolvování výcvikového kurzu v první pomoci při šikanování. Za nejnosnější variantu vzhledem k přetížení ředitelů lze považovat získání pouze orientačního vhledu do organizace, metodiky a právní oblasti šikanování, s tím, že na škole existuje specialista na tuto problematiku (výchovný poradce, metodik školní prevence, etoped, psycholog), který plní úlohu zástupce ředitele v prevenci sociálně patologických jevů. (Mapu potřebných typů kurzů v oblasti prevence šikanování viz Kolář, 2001, s. 251.)

Nicméně naděje na odstranění perzekuce oběti autoritami zastupujícími morálku a právo je skryta především ve vytvoření sedmivrstevné prevence školních šikan (Podrobněji viz Kolář, 2001 s. 197–203). Ucelený systém dává možnost výrazně předcházet „válečným“ situacím mezi řediteli a oběťmi s jejich rodiči. V této válce nejsou vítězové, pouze zmasakrované oběti a morálně zdevastovaní ochránci spravedlnosti.

Od 1. 4. 2002 se podařilo rozběhnout projekt MŠMT, který vychází ze zmíněné sedmivrstevné prevence. Jeho cílem je zavedení speciálního programu proti šikanování a násilí na škole podporující zdraví. Ověřený program na experimentální škole bude užitečným modelem pro ostatní Zdravé školy. Projekt má koncepční výstupy pro vytváření celonárodní strategie prevence školního šikanování.

Předpokládá se, že projekt bude mít dva hlavní pozitivní dopady:

- významné snížení četnosti a závažnosti šikanování na experimentální škole,
 - významně lepší připravenost pedagogů na vybrané škole řešit šikanování,
- Projekt je řešen ve třech vzájemně propojených úrovních.

Na první úrovni bude pedagogickým pracovníkům poskytnuto systematické vzdělání v oblasti sekundární prevence šikanování.

Na druhé úrovni budou pedagogové sami, s podporou supervizora, vytvářet program proti šikanování.

Na třetí úrovni bude provedeno hodnocení efektivity programu (Kolář, 2002).

Samozřejmě v rámci systémové ochrany dětí před šikanováním musí existovat pojistka, která dokáže případné porušování práv dítěte školskými autoritami zastavit. Aktuální potíž je v tom, že alibistický systém kontroly a děravá legislativa nedávají šanci práva obětí ochránit!

Proč se nedaří právně ochránit oběti šikanování

ČŠI chybí pravomoci

Česká školní inspekce nemůže při zjištění šikanování na škole vyžadovat nápravu. Nemá totiž žádné pravomoci a nedisponuje potřebnými sankcemi. Tato skutečnost předem naprosto paralyzuje šanci ČŠI pomoci chránit děti před školní šikanou. V případech, kdy šikanování šetřil externí specialista, se tento nedostatek ukázal v plné nahotě. Konkrétní stížnost na šikanu byla prokázána a občas byly při orientačním šetření tříd zjištěny i další závažné případy šikanování. Někdy se ale stalo, že ředitel iracionálně tvrdil, že šikana u nich nebyla, není a nebude. Ani ho nenapadlo naplnit doporučení k nápravě situace. A to i přesto, že ho nikdo nekritizoval a ve zprávě bylo zdůrazněno, že to není chyba ředitele, neboť ho nikdo nepřipravil, a šikana se více či méně vyskytuje na všech školách. Zřizovatelé – KÚ, OÚ apod. – nedělali nic, nebo stáli na straně ředitele. Mučení a týrání obětí pokračovalo dál.

(V současnosti ČŠI stížnosti neřeší, neboť jí to dosavadní legislativa nedovoluje. Je to paradoxní, neboť vybraní inspektoři prodělali dvouletý výcvik, který pokračuje prostřednictvím supervize. Tito odborníci mají evidentní předstih před kontrolními pracovníky z jiných institucí. Nadřízené orgány s výkonnou pravomocí jsou v problematice šikanování bezradní.)

Legislativa nemá právní závaznost

Vytvoření metodického pokynu ministra MŠMT k prevenci a řešení násilí a šikanování bylo prvním úspěchem. Užitečnost tohoto dokumentu je nesporná. Velmi pomohl těm ředitelům, kteří sami od sebe hledali jak děti před šikanou ochránit.

Z hlediska kontrolního je však metodický pokyn bezzubým nástrojem.

Má charakter pouze doporučení. Je zajímavé, že přes evidentní odborné pochybení ředitele jsem se nesetkal s tím, že by se někdo o tento pokyn opřel. I když to z něj jasně vyplývalo. Nikde nebylo konstatováno (ani naznačeno), že ředitel postupoval zcela špatně, „obráceně“. Nebylo vysvětleno, že nemohl evidentně špatným postupem šikanu vyšetřit, a tím zahladil veškeré stopy.

Se vznikem autonomie krajů není metodický pokyn k problematice šikanování již ani doporučením. Krůčkem k lepšímu by bylo vytvoření směrnice, což předpokládá odhlasování všemi kraji. Nicméně je rovněž nezávazná.

Řešením by byl dokument, který má právní závaznost. Tu poskytuje VLÁDNÍ NAŘÍZENÍ nebo ZÁKON O ŠIKANĚ. Pro inspiraci legislativců – boj proti šikanování je zakotven ve švédském školském zákoně. V něm se říká, že všichni členové školního společenství musí každý den bojovat proti všem formám ponížení, jako je šikanování a rasismus (Kolář, 2001). Ve Francii byl podán návrh zákona, aby byla školní šikana posuzována jako trestný čin.

Literatura

- FOJTÍKOVÁ, Z. Jak se bránit šikaně II. Cyklus o šikaně s dr. Kolářem. *Rodina a škola*, roč. 2000, č. 5.
- FOJTÍKOVÁ, Z. Cesta k nápravě I. Cyklus s dr. Kolářem o šikaně. *Rodina a škola*, roč. 2000, č. 6–7.
- FONTAINE, J. *Bajky*. Praha: BRIO, 2001.
- GIRARD, R. *Obětní beránek*. Praha: NLN, 1997.
- HAVLÍNOVÁ, M., KOLÁŘ, M. *Sociální klima v ZŠ ČR*. Praha: MŠMT ČR, 2001. (K úplné studii se lze dostat pouze na odboru mládeže MŠMT, kde je k nahlédnutí.)
- KOLÁŘ, M. Potlačené pocity viny hrají šikaně do karet. *Psychologie dnes*, roč. 9, 2003, č. 2.
- KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, 1997, 2000.
- KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001.
- KOLÁŘ, M., KRPÁLKOVÁ, J. *Zpráva o kurzu etopedického minima pro inspektory-specialisty pro sledování sociálně patologických jevů*. Praha: ÚŠI, 2002.
- KOLÁŘ, M. *Specifický program proti šikaně a násilí ve školách a školských zařízeních*. Praha: Projekt MŠMT, 2002.
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení*. Čj.: 28275/2000-22.
- TOURNIER, P. *Vina*. Praha: Návrat, 1995.

KOLÁŘ, M. Perzekuce vůči obětem šikanování. *Pedagogická orientace* 2003, č. 1, s. 59–67. ISSN 1211-4669.

Adresa autora: Dr. Michal Kolář, Pedagogicko-psychologická poradna
SOU, OU a U, Zelený pruh 1294/50, 147 08 Praha 4,
e-mail: michalkolar@volny.cz